

І.М. Вигівська, к.е.н., доц.
Житомирський державний технологічний університет
О.С. Грицак, к.е.н.
Львівський національний лісотехнічний університет

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК ОПЕРАЦІЙ ЗАСТАВИ: НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ

Фрагментарність методики бухгалтерського обліку договірних зобов'язань, забезпечених заставою, дискусійність питань оцінки предмета застави на етапі укладання договорів позики (кредиту) та вірогідність невиконання зобов'язань і звернення стягнення із заставодавця зумовили необхідність комплексного дослідження та розробки методичного забезпечення бухгалтерського обліку операцій застави у суб'єктів її здійснення (заставодавця та заставодержателя), зокрема у частині удосконалення порядку облікового відображення операцій із заставою майнових прав, іпотекою, закладом, заставою цінних паперів, заставою товарів в обороті або в переробці. Також у статті запропоновано порядок оцінки предмета застави при невиконанні заставодавцем умов договору, що враховує його знецінення (фізичний та моральний знос) протягом періоду виплати кредиту, уточнено порядок відображення в обліку операцій, пов'язаних з продажем таких об'єктів, як основи забезпечення релевантною інформацією процесу управління договірними зобов'язаннями боржника

Ключові слова: застава; операції застави; зобов'язання; забезпечення договірних зобов'язань; іпотека; тверда застава (заклад); застава цінних паперів; застава товарів в обороті або у переробці; застава майнових прав; бухгалтерський облік.

Постановка проблеми. Сучасний стан бухгалтерського обліку операцій застави характеризується відсутністю методичних розробок, що в умовах сучасної фінансової кризи в повному обсязі дозволяли б забезпечити системою бухгалтерського обліку інформаційні потреби сторін договору застави. Питання оцінки предмету застави є чи не найбільш проблемним та актуальним. Особливо гостро питання оцінки постає на переддоговірному етапі отримання кредитних коштів під заставу та у випадку невиконання заставодавцем договірних зобов'язань. Експертна оцінка заставного активу є обов'язковою лише у випадку іпотечного кредитування, в усіх інших випадках питання оцінки є договірним.

Виходячи з того, що застава відіграє важливу роль у діяльності сучасних суб'єктів господарювання виникає необхідність з'ясувати порядок здійснення даних операцій у заставодавця та заставодержувача, визначити особливості бухгалтерського обліку передачі майна в заставу, зберігання застави протягом дії кредитного договору та подальше повернення заставодавцю переданого майна у разі виконання ним зобов'язань перед банком чи іншою фінансово-кредитною установою за основною сумою кредиту та відсотками. Отже, значна поширеність операцій застави у господарській діяльності підприємств свідчить про актуальність даного питання та необхідність всебічного його дослідження.

Метою дослідження є визначення порядку оцінки предметів застави та облікового відображення операцій застави (іпотека, тверда застава/заклад, застава цінних паперів, застава товарів в обороті або у переробці, застава майнових прав) у суб'єктів її здійснення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Окремі дослідження бухгалтерського обліку операцій застави розкриваються в працях таких вітчизняних й зарубіжних вчених як: А.А. Альферович, Е.А. Аренс та Дж.К. Лоббек, В.А. Биков, І.І. Бочкарьова та Я.В. Соколов, Н.Л. Будилова, М.А. Волович, Л.М. Нікуліна, А.А. Салтикова, Л.З. Шнейдман, Ю.В. Границя, Л.Ф. Маценко, І.В. Орлов, Л.В. Сотнікова, А.Г. Томсон, М.Е. Унксов, Л.П. Фомічева, А.А. Шапошніков, М.М. Шигун. Проте, залишаються недостатньо дослідженими питання облікової оцінки, формування резервів для забезпечень виконання зобов'язання під заставу, облікового відображення процесу звернення стягнення на предмет застави, оцінка майна у заставі тощо. Питання частково розглядали В.Р. Захар'їн та В.Ф. Палій.

Викладення основного матеріалу дослідження. Бухгалтерський облік є цілісною системою, яка об'єднує в собі безліч окремих об'єктів. Одним із таких об'єктів є застава. Інформація, яку містить бухгалтерський облік про кожен з об'єктів є основою для прийняття рішень

управлінським персоналом будь-якого підприємства. Тому, для прийняття рішень керівництво підприємства повинно володіти достовірною інформацією, джерелом якої є бухгалтерський облік.

Бухгалтерський облік є вартісним вираженням майнового стану та господарських процесів підприємства, результатів його діяльності, тобто в бухгалтерському обліку відображаються лише ті об'єкти, які мають вартісну оцінку. Саме застосування вартісної оцінки надає можливість узагальнити інформацію про різноманітні господарські засоби та економічні явища, а також зіставити та порівняти показники фінансової звітності суб'єкта господарювання (наприклад, доходи і витрати, що дозволяє реалізувати принцип бухгалтерського обліку нарахування та відповідності доходів і витрат тощо).

Оцінка – це процес визначення грошових сум, за якими визнаються та відображаються елементи фінансових звітів, тому від обґрунтованості та правильного застосування оцінки залежить об'єктивність характеристики об'єктів бухгалтерського обліку. Досягнення цього забезпечується дотриманням принципів оцінки – принципу реальності (фактичні витрати живої та уречевленої праці) та принципу однаковості (для відображення в бухгалтерському обліку та у фінансовій звітності майно та господарські операції оцінюються в національній грошовій одиниці України – гривня). Проводячи паралель з принципами бухгалтерського обліку, можна зауважити, що два зазначених вище принципи застосування оцінки мають безпосередній зв'язок з такими принципами обліку як принцип обачності, послідовності, єдиного грошового вимірника та історичної (фактичної) собівартості.

Оцінка як елемент методу бухгалтерського обліку є способом вартісного вираження активів, зобов'язань, капіталу підприємства, господарських операцій та їх результатів за умови не завищення вартості активів та не заниження сум зобов'язань.

Щодо операцій застави, то варто зазначити, що під оцінкою в даному випадку розуміють процес визначення ринкової вартості майна і майнових прав (предметів застави та іпотеки) для того, щоб здійснювати кредитування [5].

Порядок оцінки предмета застави визначений ст. 582 Цивільного кодексу України, відповідно до якого оцінка предмета застави здійснюється у випадках, встановлених договором або законом. Також варто додати, що оцінка предмета застави здійснюється позичальником разом із кредитором відповідно до звичайних цін, які склалися на момент виникнення права застави та підписання відповідного договору (якщо інше в частині питання оцінки не визначено договором або законом).

Судячи з ч. 1 зазначеної вище статті оцінка предмета застави не є обов'язковою, тобто здійснюється у випадках, які встановлені договором або законом. Про це свідчать також положення ч. 2 ст. 5 Закону «Про іпотечне кредитування, операції з консолідованим іпотечним боргом та іпотечні сертифікати» [2], відповідно до якого оцінка предмета іпотеки, тобто одного із видів застави, здійснюється за згодою сторін, якщо інше не передбачено іпотечним договором.

Щодо ч. 1 ст. 582 ЦКУ, варто підкреслити, що у разі, якщо вартість предмета застави визначається на основі домовленості між заставодавцем та заставодержателем, в основу оцінки предмета застави покладаються звичайні ціни на дане майно, що склалися на момент виникнення застави, якщо інший порядок оцінки не встановлений договором або законом.

Отже, оцінка заставного майна здійснюється за домовленістю (одночасною) заставодавця та заставодержателя відповідно до звичайних (ринкових) цін на момент виникнення права застави, якщо інше не передбачено чинним законодавством або договором застави. Таким чином, в даному випадку для цілей бухгалтерського обліку оцінка предмету застави здійснюватиметься за справедливою вартістю.

Відповідно до п. п. 14.1.71 ст. 14 Податкового кодексу України (далі – ПКУ) [7] звичайна ціна – це ціна товарів (робіт, послуг), визначена сторонами договору, якщо інше не встановлено Податковим кодексом. Якщо не доведено зворотнє, вважається, що така звичайна ціна відповідає рівню ринкових цін. А відповідно до п. п. 14.1.219 ст. 14 ПКУ ринкова ціна визначається як ціна, за якою товари (роботи, послуги) передаються іншому власнику за умови, що продавець бажає передати такі товари (роботи, послуги), а покупець бажає їх отримати на добровільній основі, обидві сторони є взаємно незалежними юридично та фактично, володіють достатньою інформацією про такі товари (роботи, послуги); ціни склалися на ринку ідентичних (а за їх відсутності – однорідних) товарів (робіт, послуг) у порівнянних економічних (комерційних) умовах.

Таким чином, у результаті проведеного дослідження встановлено, що для цілей бухгалтерського обліку операцій застави оцінка предмету застави визначається сторонами договору застави (іпотеки, закладу) і згідно з чинним законодавством має відповідати рівню ринковим цінам.

Варто відмітити, що якщо мова йде про банківські установи, то відповідно до Методичних рекомендацій щодо застосування комерційними банками Закону України «Про заставу» [1] оцінку заставного майна рекомендується здійснювати згідно з «Методикою оцінки вартості об'єктів приватизації», затвердженою Постановою Кабінету Міністрів України № 717 від 8 вересня 1993 року. Проте, дана постанова втратила чинність 18.01.1995 року. У зв'язку з цим Кабінетом Міністрів України була прийнята нова «Методика оцінки майна» [8], положення якої застосовується для проведення оцінки застави державного та комунального майна, а також майна господарських товариств з державною часткою (часткою комунального майна) у статутному капіталі. Згідно зі ст. 2 даної методики об'єкти у матеріальній формі у разі їх застави оцінюються за ринковою вартістю без включення до неї суми податку на додану вартість. Передбачені також певні особливості оцінки об'єктів незавершеного будівництва. Зокрема, керуючись ст. 101 «Методики оцінки майна» можна зазначити, що у разі застави об'єкта незавершеного будівництва проводиться незалежна оцінка відповідно до методичних засад, визначених національними стандартами. Незалежна оцінка проводиться із застосуванням переважно витратного або дохідного підходів, а також шляхом їх комбінування.

Базами оцінки можуть бути ринкова вартість, ліквідаційна вартість, залишкова вартість заміщення (відтворення) та інвестиційна вартість. Порядок їх вибору регулюється національними стандартами оцінки майна та майнових прав.

Крім того, деякі положення, щодо застави передбачені у Законі України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» [4]. Відповідно до ст. 7 даного закону проведення незалежної оцінки майна є обов'язковим у випадках застави державного та комунального майна.

Необхідно також зазначити, що у разі застави земельної ділянки обов'язковим є проведення експертної грошової оцінки. Дана вказівка міститься у Законі України «Про оцінку земель» [3]. Відповідно до нього під експертною грошовою оцінкою земельної ділянки розуміють результат визначення оцінювачем вартості ділянки та пов'язаних з нею прав із застосуванням сукупності оціночних процедур, прийомів та методів, що забезпечують збір і аналіз відповідних даних, проведення розрахунків і оформлення результатів оцінки земельної ділянки у формі звіту (висновку, довідки). В свою чергу, оцінювачами можуть бути громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які склали кваліфікаційний іспит та одержали кваліфікаційне свідоцтво оцінювача.

Деякі особливості притаманні також оцінці податкової застави. Зокрема, відповідно до п. 95.10 ст. 95 ПКУ з метою реалізації майна, яке перебуває у податковій заставі, проводиться експертна оцінка вартості такого майна для визначення початкової ціни його продажу. Така оцінка проводиться у порядку, визначеному Законом України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні».

При цьому якщо майно може бути згруповано або стандартизовано чи має курсову (поточну) біржову вартість та/або перебуває у лістингу товарних бірж, то оцінка не проводиться.

Платник податків має право самостійно здійснити оцінку шляхом укладення договору з оцінювачем. Якщо платник податків самостійно не здійснює оцінку протягом двох місяців з дня прийняття рішення про реалізацію майна, контролюючий орган самостійно укладає договір про проведення оцінки майна.

У Законі України «Про заставу» [1] зазначено, що оцінка предмета застави здійснюється також у випадках, передбачених безпосередньо у договорі застави. Судячи з цього, можна стверджувати, що оцінка може здійснюватись не лише при укладанні договору застави, або передачі майна у володіння заставодержателя, що є характерним для закладу, але й проводитися при зверненні стягнення на заставлене майно. Це безпосередньо стосується передачі іпотекодержателю права власності на предмет іпотеки. Зокрема, іпотекодержатель набуває предмет іпотеки у власність за вартістю, визначеною на момент такого набуття на підставі оцінки предмета іпотеки суб'єктом оціночної діяльності. Крім того, експертна оцінка майна здійснюється і у випадку реалізації предмета податкової застави контролюючим органом.

За нормами МСФЗ 7 «Фінансові інструменти: розкриття інформації» отримане заставодержателем майно первинно визнається за собівартістю (як сума грошових коштів сплачених) або за справедливою вартістю інших активів переданих у заставу. Зазначимо, що у багатьох випадках справедлива вартість кредиту є близькою до справедливої вартості отриманого предмету застави. Якщо ж вартість майна більша, ніж сума до погашення за кредитом, то справедлива вартість кредиту (тобто, собівартість майна) може бути обмежена до суми непогашеної заборгованості по кредиту. Задля уникнення негативних наслідків кредитного ризику заставодержателя та хоча б наближення кредитора до нульового результату від позичення його фінансових активів, а також врахування норм МСФЗ, нами запропоновано на переддоговірному етапі отримання кредитних коштів під заставу здійснювати оцінку вартості предмета застави (табл. 1), що дозволить мінімізувати фінансові втрати в майбутньому за умови невиконання договірних зобов'язань боржником.

Таблиця 1

Розрахунок вартості предмета застави на етапі переддоговірної роботи
(на прикладі будівлі офісу)*

№ з/п	Показник	Од. виміру	Значення
1	Первісна вартість приміщення (за даними заставодавця)	грн.	260 000,00
2	Сума зносу приміщення (за даними заставодавця)	грн.	10 000,00
3	Залишкова вартість приміщення (ряд. 1 – ряд. 2.2)	грн.	250 000,00
4	Експертна оцінка (справедлива вартість)	грн.	220 000,00
5	Коефіцієнт переоцінки (ряд. 4 / ряд. 3)	-	0,88
6	Сума уцінки залишкової вартості приміщення ((ряд. 3 * ряд. 5) – ряд. 3)	грн.	30 000,00
7	Сума уцінки зносу приміщення ((ряд. 2 * ряд. 5) – ряд. 2)	грн.	1 200,00
8	Уцінена первісна вартість (ряд. 1 – ряд. 6 – ряд. 7)	грн.	228 800,00
9	Вартість предмета застави (ряд. 4)	грн.	220 000,00

Довідка: *розраховується спільно заставодавцем і заставодержателем з наступною вимогою останнього провести дооцінку або уцінку майна до моменту укладання договору застави

Вимога щодо оцінки предмета застави на переддоговірному етапі кредитування під заставу має регламентуватися як у положеннях договірної, так і положеннях облікової політики, заставодержателя. Це дозволяє суб'єктам застави на етапі заключення договору уникнути неточностей щодо фіксації вартості предмета застави у системах бухгалтерського обліку кожного. Даний розрахунок (табл. 1) узгоджує експертну оцінку з балансовою вартістю предмета застави шляхом переоцінки його вартості. В результаті переоцінки заставодавець зобов'язується здійснити уцінку або дооцінку предмета застави до вартості, вказаної у договорі застави. Тобто однією із норм договору застави в обов'язках заставодавця варто вказати доведення залишкової вартості активу до його реальної (справедливої вартості, експертної оцінки).

Облікове відображення (як елементи методу бухгалтерського обліку – рахунки та подвійний запис) операцій застави також має свої особливості. Зокрема, це пов'язано з тим, що в бухгалтерському обліку заставлене майно відображається на позабалансових рахунках 05 «Гарантії та забезпечення надані» та 06 «Гарантії та забезпечення отримані» за вартістю, передбаченою договором застави.

Аналітичний облік варто вести за кожним предметом застави. Вартість заставленого майна відображається заставодавцем на рахунку 05. При цьому вартість активу з балансу не списується, тому що є власністю заставодавця. Списання заставленого майна з балансу заставодавця здійснюється лише у випадку невиконання ним свого зобов'язання перед заставодержателем. За рахунок вартості даного майна заставодержатель задовольняє свої вимоги. Як правило, у разі невиконання заставодавцем своїх зобов'язань заставодержатель реалізує заставлене майно і за отримані кошти повністю погашає боргові зобов'язання заставодавця. При цьому якщо вартість реалізації заставленого майна перевищує суму заборгованості заставодавця заставодержатель повертає останньому надлишкову суму коштів.

Також необхідно додати, що із суми реалізації заставленого майна заставодержатель утримує також суму штрафів, пені за порушення заставодавцем строків виконання зобов'язань.

Для обліку гарантій та забезпечень отриманих використовується однойменний рахунок 06. На даному рахунку узагальнюється інформація про наявність та рух отриманих гарантій та забезпечень. Тобто, якщо підприємство виступає заставодержателем, воно відображає отримані в заставу товарно-матеріальні цінності, основні засоби, цінні папери тощо на рахунку 06 «Гарантії та забезпечення отримані». В протилежному випадку, тобто коли підприємство є заставодавцем застосовується рахунок 05 «Гарантії та забезпечення надані» [5].

Ймовірність виконання договірних зобов'язань під заставу може трактуватися як вид умовних зобов'язань та потребувати формування резерву для виконання заставодавцем умов договору кредиту та договору застави. Питаннями щодо створення резервів під забезпечення виконання зобов'язань займалися М.Д. Корінько, Л.Ф. Маценко, І.В. Орлов пропонуючи на рахунку 47 «Забезпечення майбутніх витрат і платежів» відображати створення та використання «Забезпечення витрат і платежів за умовними зобов'язаннями». Тому, на нашу думку, окрім позабалансових рахунків щодо забезпечення зобов'язань, пропонуємо вести облік формування та використання резерву під виконання зобов'язань, забезпечених заставою: рахунок 473 «Забезпечення гарантійних зобов'язань» варто уточнити у формулюванні на «Забезпечення договірних зобов'язань» (запропоновано рахунок 473.2 «Забезпечення кредитів та позик під заставу»). Даний резерв необхідно формувати на випадок неможливості виконання зобов'язань за кредитом, забезпеченим заставою (у разі псування товарно-матеріальних цінностей, знецінення цінних паперів, фізичного або морального зносу необоротних активів як предметів застави тощо). Тобто у випадку, коли вартість предмета застави повною мірою не буде спроможна покрити вимогу кредитора. Створення резерву доречно здійснювати за рахунок операційних витрат на суму псування ТМЦ, знецінення цінних паперів або зносу необоротного активу. За умови невикористання «Забезпечення кредитів та позик під заставу» під час закінчення договору кредиту та договору застави варто здійснювати в бухгалтерському обліку сторнувальний запис.

Розглянемо ж більш детально методику бухгалтерського обліку кожного виду операцій застави, проаналізуємо сучасний стан обліку операцій застави, виявимо проблемні питання та здійснимо пошук методичного забезпечення для їх вирішення.

На практиці зустрічається досить багато різноманітних ситуацій, пов'язаних із операціями застави. Для розкриття особливостей їх відображення в бухгалтерському обліку та обліку для цілей оподаткування необхідно розглянути бухгалтерський облік окремого виду застави.

Іпотека як вид застави та забезпечення виконання зобов'язань нерухомим майном, передбачає укладення договору іпотеки між двома сторонами: іпотекодавцем та іпотекодержателем. Майно, яке іпотекодавець передає в іпотеку в бухгалтерському обліку відображається на рахунках: 101 «Земельні ділянки», 103 «Будинки та споруди» та 151 «Капітальне будівництво». Останній рахунок використовується, якщо мова йде про об'єкт незавершеного будівництва. У момент передачі нерухомого майна в іпотеку до даних субрахунків відкриваються аналітичні рахунки із зазначенням того, що дане майно знаходиться в іпотеці. Наприклад, можуть використовуватися такі аналітичні рахунки: 101/іпотека, 103/іпотека та 151/іпотека, або може використовуватися певне цифрове позначення, яке означатиме, що майно знаходиться в іпотеці. Отже, розглянемо порядок передачі та повернення нерухомого майна з іпотеки та врахуємо при розробці методичного забезпечення бухгалтерського обліку іпотеки власні пропозиції щодо здійснення переоцінки предмета застави на переддоговірному етапі та розробки в частині аналітичного обліку відповідних операцій. Уточнений порядок бухгалтерського обліку операцій застави у вигляді іпотеки у небанківської фінансової установи відображено у таблиці 2. Запропоноване методичне забезпечення дозволяє уніфікувати вартість предмету застави на етапі укладання договору кредиту та застави, а також, враховуючи розроблені розрізи аналітики, сприяє формуванню інформаційних потоків про операції застави небанківської фінансової установи, зокрема в частині іпотеки.

Запропонований порядок облікового відображення операцій застави за іпотекою

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків	
		Дебет	Кредит
В іпотекодавця			
1	Проведено уцінку залишкової вартості складу-холодильника за вимогою кредитора задля укладання договорів позики та застави**	975 Уцінка необоротних активів та фінансових інвестицій	103 Будинки та споруди
2	Уцінено суму зносу складу-холодильника**	131 Знос основних засобів	103 Будинки та споруди
3	Відображено витрати на експертну оцінку	949 Інші витрати операційної діяльності	685.1.1 Розрахунки небанківських фінансово-кредитної установи (НФКУ) за іпотекою
		685.1.1 Розрахунки НФКУ за іпотекою	311 Поточні рахунки в національній валюті
4	Списані затрати на нотаріальне посвідчення предмета іпотеки	949 Інші витрати операційної діяльності	685.1.1 Розрахунки НФКУ за іпотекою
		685.1.1 Розрахунки НФКУ за іпотекою	311 Поточні рахунки в національній валюті
5	Списані затрати на державну реєстрацію предмета іпотеки	949 Інші витрати операційної діяльності	685.1.1 Розрахунки НФКУ за іпотекою
		685.1.1 Розрахунки НФКУ за іпотекою	311 Поточні рахунки в нацвалюті
6	Відображені зобов'язання за договором іпотеки в розмірі оціночної вартості складу-холодильника	05.1.2 Будинки та споруди в іпотеці	-
7	Відображена первісна вартість складу, що знаходиться в іпотеці	103.іпотека Будинки та споруди	103 Будинки та споруди
8	Відображено знос складу-холодильника, що знаходиться в іпотеці	131 Знос основних засобів	131.іпотека Знос основних засобів
9	Отримання довгострокового іпотечного кредиту	311 Поточні рахунки в нацвалюті	505.1.1 Довгостроковий іпотечний кредит
10	Нараховано та сплачено відсотки за кредитом*	951 Відсотки за кредит	684.2.1 Розрахунки за % за іпотечним кредитом
		684.2.1 Розрахунки за % за фінансовими кредитами під іпотеку	311 Поточні рахунки в нацвалюті

1	2	3	4
11	Погашено частину іпотечного кредиту*	505.1.1 Довгостроковий іпотечний кредит	611.2.1 Поточна заборгованість за довгостроковим іпотечним кредитом
		611.2.1 Поточна заборгованість за довгостроковим іпотечним кредитом	311 Поточні рахунки в нацвалюті
12	Погашено зобов'язання перед іпотекодержателем за договором іпотеки	-	05.1.2 Будинки та споруди в іпотеці
13	Знято обтяження та повернено склад-холодильник з іпотеки	103 Будинки та споруди	103.іпотека Будинки та споруди
14	Відображено знос складу-холодильнику, що повернений з іпотеки	131.іпотека Знос основних засобів	131 Знос основних засобів
В іпотекодержателя			
1	Відображено забезпечення виконання зобов'язання за договором іпотеки (застави) в розмірі вартості складу-холодильника	06.1.2 Будинки та споруди в іпотеці	-
2	Видано кредит під заставу складу-холодильника боржника	183.1.1 Довгострокова дебіторська заборгованість за іпотечним кредитом	311 Поточні рахунки в нацвалюті
3	Нараховано та отримано відсотки за іпотечним кредитом*	373.1 Розрахунки за нарахованими % за наданими кредитами	703.1 Доходи за наданими кредитами
		311 Поточні рахунки в нацвалюті	373.1 Розрахунки за нарахованими % за наданими кредитами
4	Отримано кошти в погашення частини іпотечного кредиту*	377.1.1 Розрахунки за кредитами під іпотеку	183.1.1 Довгострокова дебіторська заборгованість за іпотечним кредитом
		311 Поточні рахунки в нацвалюті	377.1.1 Розрахунки за кредитами під іпотеку
5	Погашено іпотекодавцем зобов'язання за договором іпотеки в розмірі вартості складу-холодильника	-	06.1.2 Будинки та споруди в іпотеці

Довідка: *господарські операції, які повторюються щомісячно та відбуваються протягом терміну дії кредитного договору

**запропоновано автром застосування процедури переоцінки предмета застави на переддоговірному етапі отримання кредиту (позики) під заставу

Таблиця 3

Розрахунок вартості предмета застави у разі звернення стягнення на неї
(на прикладі будівлі офісу)*

№ з/п	Показник	Од. виміру	Значення
1	Первісна вартість приміщення (договірна вартість)	грн.	228 800,00
2	Сума зносу приміщення		
2.1	Сума зносу за даними листа-запита до заставодавця або акту зустрічної перевірки	грн.	158 800,00
2.2	Сума зносу за власними розрахунками, виходячи із методів нарахування амортизації, визначених у договорі застави та додатків до нього	грн.	158 800,00
3	Залишкова вартість приміщення (ряд. 1 – ряд. 2.2)	грн.	70 000,00
4	Справедлива вартість приміщення		
4.1	Ринкова оцінка (за методом порівняння)	грн.	62 000,00
4.2	Експертна оцінка	грн.	-
5	Строк експлуатації приміщення	роки	20
6	Рік експлуатації приміщення	рік	16
7	Коефіцієнт морального зносу: $K_{МЗ} = 1 - \text{Рік}_{\text{ЕКС}} / \text{Строк}_{\text{ЕКС}}$ (1 – ряд. 5 / ряд. 6)	-	0,2
8	Скоригована вартість приміщення на $K_{МЗ}$ (ряд. 3 * ряд. 7)	грн.	56 000,00
9	Середня вартість приміщення як початкова вартість для участі у публічних торгах, аукціонах ($(\text{ряд. 4.1 (гр. 4.2) + ряд. 8}) / 2$ (3))	грн.	63 000,00

Довідка: *розраховується заставодержателем

У випадку знецінення предмету застави майно належить до необоротних активів ліквідаційної групи, що підпадають під сферу застосування вимог МСФЗ 5 «Непоточні активи, утримувані для продажу, та припинена діяльність» (виключаючи, наприклад, фінансові інструменти). Однак, у міжнародному та вітчизняному законодавстві щодо ведення бухгалтерського обліку та фінансової звітності чітко не визначено, яким саме чином можна подолати загрозу фінансових втрат при реалізації знеціненого предмета застави. Тому, на прикладі іпотеки розглянемо розроблену методика оцінки предмета застави у випадку звернення стягнення на нього, тобто за умови невиконання заставодавцем своїх зобов'язань перед кредитором (табл. 3). Запропонована методика оцінки предмета застави враховує його фізичний та моральний знос. Звернемо увагу на те, що запропонований розрахунок вартості предмета застави доречний для визначення первинної вартості для участі майна у публічних торгах.

Розрахунок вартості предмета застави у разі звернення стягнення на неї здійснює заставодержатель, який за даними листа-запиту заставодаця (та щорічних звітувань позичальника щодо предмету застави, передбачених договором застави), а також за економічною обґрунтованістю експертної оцінки або ж за методом порівнянь ринкової вартості визначає найбільш об'єктивну вартість об'єкта. У разі не залучення експерта для оцінки предмета застави залишкова вартість об'єкта коригується на коефіцієнт морального зносу, що дозволяє наблизити вартість предмета застави до справедливої, виходячи з того, що на позабалансових рахунках заставодержателя застава обліковується за договірною вартістю, яка з часом може не відповідати дійсності. Особливо це актуально при необхідності реалізації предмета застави та визначення різниці між вимогою кредитора до погашення всіх зобов'язань (за кредитом, відсотками, сумою пені, страховими розрахунками тощо) та доходом від реалізації заставного майна.

Операції застави можуть відбуватися як між юридичними особами, так і між юридичною та фізичною особами. Отже, розглянемо операції застави з останніми, яка представлена у формі закладу. Заклад – це найпоширеніший вид застави у ломбардах. Відповідно облік в даній ситуації відображається лише зі сторони ломбарду.

Облік розрахунків з дебіторами за виданими кредитами, процентами, супутніми послугами запропоновано вести на відповідних субрахунках до рахунку 37 «Розрахунки з різними дебіторами»: 37.71 «Розрахунки за наданими фінансовими кредитами»; 377.2 «Розрахунки зі страхування майна»; 377.3 «Розрахунки за відповідальним зберіганням»; 373.1 «Розрахунки за нарахованими відсотками за наданими фінансовими кредитами»; 3741 «Розрахунки за нарахованими сумами пені».

Особливості відображення застави в бухгалтерському обліку у формі закладу, тобто «твердої застави», з врахуванням пропозицій щодо системи аналітичного обліку операцій застави у ломбардах, наведено у таблиці 4. Зауважимо, що у випадку не повернення фізичною особою боргу, заставлені ювелірні вироби реалізуються Національному банку України як брухт дорогоцінних металів. Водночас, на баланс брухт не оприбутковується. Дохід від продажу заставленого майна виникає не в ломбарду, а у фізичної особи-боржника.

Варто зазначити, що бухгалтерський облік у ломбардах ведеться відповідно до Методичних рекомендацій, затверджених розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг від 07.05.04 р. № 531. Майно, передане в заставу ломбарду відображається на позабалансовому субрахунку 061 «Майно, отримане в заставу» [9].

Розглянемо особливості бухгалтерського обліку наступного виду застави – застава майнових прав. Одним із її видів виступає отримання підприємством кредиту у позичальника під заставу власного депозиту у цій фінансовій установі. Порядок облікового відображення надання кредиту під заставу депозиту суб'єкта господарювання (табл. 5).

Оскільки відсотки за кредит завжди є більшими, ніж відсотки за депозитом, то у кінцевому підсумку підприємство несе витрати, величина яких дорівнює різниці між нарахованими до сплати відсотками за кредит і отриманими відсотками за депозитом.

Якщо підприємство-позичальник порушує умови кредитного договору (погашає кредит несвоєчасно, не повністю або взагалі його не погашає), то згідно з угодою застави банк звертає стягнення на кошти підприємства-позичальника, що є на депозитному рахунку. Чи буде звернено стягнення на відсотки, нараховані на залишок депозитних коштів, залежить від умов депозитного договору і договору застави. Так, якщо за депозитним договором відсотки періодично виплачуються власнику депозиту, то на них не може бути звернено стягнення. Якщо за умовами договору застави на забезпечення зобов'язань позичальника за кредитом передається тільки право на основну суму депозиту, то на відсотки за депозитом стягнення теж не може бути звернене.

Щодо податкового аспекту таких операцій прямих норм у ПКУ немає. Можна застосувати норми пункту 153.6 ПКУ, згідно з яким відчуження об'єкта застави прирівнюється до продажу такого об'єкта у податковому періоді його відчуження.

Якщо ж розглядати звернення стягнення заставодержателя на суму депозиту як звернення стягнення на майнові права, то в такому випадку потрібно відобразити доходи та витрати в одній і тій самій сумі, що дорівнює сумі погашених зобов'язань за кредитним договором. При виборі того чи іншого варіанту обліку варто усвідомлювати, що такий вибір вплине на величину доходів і витрат платника податків, а, отже, і на інші показники, які розраховуються з урахуванням цих величин.

Крім того, може виникнути також ситуація, коли підприємство отримує кредит у кредитора під заставу депозиту іншої юридичної особи.

Згідно ст. 11 Закону України «Про заставу» заставодавцем може бути не лише сам позичальник, а й третя особа – майновий поручитель. Такою особою може бути як фізична, так і юридична особа, з якою позичальник укладає договір поруки. Оскільки операція погашення кредиту і передача права власності на предмет застави жодним чином між собою не пов'язані в обліку, податкові наслідки для заставодавця – сторонньої юридичної особи будуть такими самими, як і для заставодавця-позичальника.

Таблиця 4

Запропонований порядок облікового відображення операцій застави за закладом (твердою заставою) у заставодержателя-ломбарда

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків	
		Дебет	Кредит
1	2	3	4
1	Отримано золоту обручку у заклад	06.11.21 Ювелірні вироби із золота без дорогоцінного каміння	-
2	Видано фінансовий кредит фізичній особі	377.1 Розрахунки за наданими кредитами	301 Готівка в нацвалюті
3	Нараховано відсотки за користування кредитом	373.1 Розрахунки за нарахованими % по кредиту	703.1 Доходи за наданими кредитами
4	Нараховано плату за зберігання золотої обручки	377.3 Розрахунки за відповідальним зберіганням	703.2 Доходи за відп. зберігання предмету застави
5	Відображено ПДВ за послугами зберігання	703.2 Доходи за відп. зберігання предмету застави	641 Розрахунки за податками
6	Повернено боржником частину кредиту*	301 Готівка в нацвалюті	377.1 "Розрахунки за наданими кредитами"
7	Сплачено боржником % і плату за зберігання майна*	301 Готівка в нацвалюті	373.1 Розрахунки за нарахованими % по кредиту
			377.3 Розрахунки за відповідальним зберіганням
8	Повернено заставне майно	-	06.11.21 Ювелірні вироби із золота без дорогоцінного каміння
У разі невиконання боржником зобов'язань щодо повернення коштів фінансової позики в обліку відображається:			
9	Нараховано додатково проценти за користування кредитом після закінчення строку договору	373.1 Розрахунки за нарахованими % по кредиту	703.1 Доходи за наданими кредитами
10	Нараховано додаткову плату за зберігання золотої обручки після закінчення строку договору	377.3 Розрахунки за відповідальним зберіганням	703.2 Доходи за відп. зберігання предмету застави
11	Відображено ПДВ за послугами зберігання	703.2 Доходи за відп. зберігання предмету застави	641 Розрахунки за податками
12	Нараховано пеню за прострочення виплат за кредитом	374.1 Розрахунки за нарахованими сумами пені	715.1 Одержані пені за договором кредиту
13	Списано з позабалансового рахунка вартість золотої обручки	-	06.11.21 Ювелірні вироби із золота без дорогоцінного каміння

1	2	3	4
14	Оприбутковано на позабалансовий рахунок золоту обручку для подальшої реалізації	025.1 Ювелірний виріб у довірчому управлінні	-
15	Реалізовано золоту каблучку через комісійний магазин	377.3 Розрахунки за відповідальним зберіганням	702 Дохід від реалізації товарів
16	Отримано гроші від реалізації золотої каблучки	301 Готівка в нацвалюті	377.3 Розрахунки за відповідальним зберіганням
17	Відображено податкове зобов'язання з ПДВ	702 Дохід від реалізації товарів	641 Розрахунки за податками
18	Відображено заборгованість перед боржником	704 Вирахування з доходу	685.2 Розрахунки із заставодавцем за операціями з реалізації майна, наданого у заставу
19	Відкориговано заборгованість перед боржником в сумі ПДВ	704 Вирахування з доходу	685.2 Розрахунки із заставодавцем за операціями з реалізації майна, наданого у заставу
20	Списано з позабалансу вартість золотої обручки	-	025.1 Ювелірний виріб у довірчому управлінні
21	Нараховано комісійну винагороду комісійному магазину за рахунок боржника	685.2 Розрахунки із заставодавцем за операціями з реалізації майна, наданого у заставу	377.3 Розрахунки за відповідальним зберіганням
22	Погашено за рахунок виручки від продажу золотої обручки витрати ломбарду в сумі: - кредиту	685.2 Розрахунки із заставодавцем за операціями з реалізації майна, наданого у заставу (далі – 685.2 Розрахунки ЗОРМНЗ)	377.1 Розрахунки за наданими кредитами
	- процентів за користування кредитом протягом строку договору та після закінчення цього строку	685.2 Розрахунки із заставодавцем за операціями з реалізації майна, наданого у заставу	373.1 Розрахунки за нарахованими % по кредиту
	- плати за зберігання золотої обручки протягом строку договору та після закінчення цього строку	685.2 Розрахунки із заставодавцем за операціями з реалізації майна, наданого у заставу	377.1 Розрахунки за наданими кредитами
	- пені за прострочення погашення кредиту і %	685.2 Розрахунки ЗОРМНЗ	374.1 Розрахунки за нарахованими сумами пені
23	Перераховано комісійні магазину за рахунок боржника	377.3 Розрахунки за відповідальним зберіганням	311 Поточні рахунки в національній валюті
24	Утримано ПДФО з доходу боржника (18 %)	685.2 Розрахунки ЗОРМНЗ	641 Розрахунки за податками
25	Виплачено боржнику решту суми	685.2 Розрахунки ЗОРМНЗ	301 Готівка в нацвалюті

Довідка: *господарські операції, які повторюються щомісячно та відбуваються протягом терміну дії кредитного договору

Запропонований порядок облікового відображення операцій з погашення кредиту під заставу власного депозиту

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків	
		Дебет	Кредит
1	2	3	4
У заставидавця			
1	Перераховано кошти на депозитний рахунок	313 Інші рахунки в банку в нацвалюті	311 Поточні рахунки в нацвалюті
2	Нараховано відсотки за депозитом	373 Розрахунки за нарахованими доходами	732 Відсотки одержані
3	Отримано відсотки за депозитом і додано до суми депозиту	313 Інші рахунки в банку в нацвалюті	373 Розрахунки за нарахованими доходами
4	Отримано кредит від кредитної спілки	311 Поточні рахунки в нацвалюті	607.1 Позики, забезпечені заставою
5	Відображені зобов'язання за договором застави майнових прав	05.2 Застава майнових прав	-
6	Нараховано відсотки на заборгованість за кредитом	951 Відсотки за кредит	684.2 Відсотки за кредитами, забезпеченими заставою
7	Звернено стягнення на депозитні кошти і за їх рахунок погашено заборгованість за кредитом	607.1 Позики, забезпечені заставою	313 Інші рахунки в банку в нацвалюті
8	Звернено стягнення на депозитні кошти і за їх рахунок погашено заборгованість за %	684.2 Відсотки за кредитами, забезпеченими заставою	313 Інші рахунки в банку в нацвалюті
9	Залишок депозитних коштів повернено на поточний рахунок	311 Поточні рахунки в нацвалюті	313 Інші рахунки в банку в нацвалюті
10	Погашено зобов'язання за договором застави майнових прав	-	05.2 Застава майнових прав
У заставодержателя			
1	Надано кредит під заставу депозиту юридичної особи	377.1 Розрахунки за кредитами, забезпеченими заставою	311 Поточні рахунки в нацвалюті
2	Відображені зобов'язання за договором застави майнових прав	06.2 Застава майнових прав	-
3	Нараховано відсотки на заборгованість за кредитом	373.1 Розрахунки за нарахованими % за наданими кредитами	703.1 Доходи за наданими кредитами
4	Звернено стягнення на депозит за кредитом під його заставу на суму непогашеного кредиту та відсотків	377.3 Розрахунки за зверненням стягнення на предмет застави	377.1 Розрахунки за кредитами, забезпеченими заставою
			373.1 Розрахунки за нарахованими % за наданими кредитами
5	Погашено заборгованість за кредитом та відсотками за рахунок депозиту заставидавця	685 Розрахунки з іншими кредиторами (установа, де розміщено депозит)	377.3 Розрахунки за зверненням стягнення на предмет застави
		311 Поточні рахунки в нацвалюті	685 Розрахунки з іншими кредиторами (установа, де розміщено депозит)
6	Погашено зобов'язання за договором застави майнових прав	-	06.2 Застава майнових прав

При погашенні кредиту за рахунок звернення стягнення на депозитні кошти заставодавця в обліку позичальника відбувається заміна кредитора на підставі п. 3 ст. 512 ЦКУ: замість заборгованості перед кредитором за кредитом у нього з'являється заборгованість перед заставодавцем – його майновим поручителем. На таку заборгованість уже не нараховуються відсотки за кредит, адже кредит уже погашено, проте замість них у договорі застави може бути передбачено іншу плату заставодавцю за послуги поручительства (у вигляді процентної ставки від суми депозиту або фактично погашеного кредиту, фіксованої суми тощо). Сама операція заміни кредитора в основній сумі заборгованості за кредитом ніяк не відображається у податковому обліку позичальника, оскільки суть операції з борговими вимогами від цього не змінюється. Як зазначено в абзаці 2 п. 153.4.1 ПКУ, не підлягають оподаткуванню кошти, залучені за допомогою кредитів чи інших позик від кредиторів. Як сам кредит, так і заборгованість перед поручителем, це залучені кошти від кредиторів. При цьому якщо в договорі застави встановлено плату за поруку, така плата відноситься до складу фінансових витрат згідно з пп. 138.10.5 ПКУ як витрати, пов'язані з позиками.

Поручитель (платник податку на прибуток) веде податковий облік погашення заборгованості позичальника перед ним згідно з абзацами 3 і 4 пп. 153.5 ПКУ. Якщо доходи, отримані поручителем (заставодавцем) від погашення заборгованості позичальника перед ним (сума, отримана від позичальника), більші від витрат, понесених у зв'язку з погашенням кредиту за позичальника (сума депозиту, сплачена кредитором за договором застави і супутні витрати), додатна різниця між цими показниками (прибуток) включається до складу доходів поручителя за принципом «нетто» – доходи за мінусом витрат. Ця ситуація виникає тоді, коли за договором застави передбачено плату заставодавцю за поруку і її фактично було нараховано та сплачено. Якщо ж позичальник повертає поручителю рівно ту суму, яку той сплатив заставодержателю, прибуток у поручителя не виникає.

Наступне методичне забезпечення бухгалтерського обліку операцій застави стосується особливостей облікового відображення операцій застави товарів в обороті або у переробці (табл. 6). Розглянута методика бухгалтерського обліку операцій застави стосується удосконалення на рівні аналітичного обліку, що впливає на формування інформації про відповідні господарські операції. Поряд з цим, потребує також уваги дослідження операцій застави цінних паперів, яка і попередні види застави, має свої особливості (табл. 7).

Удосконалена методика бухгалтерського обліку операцій застави цінних паперів розглянута на прикладі застави акцій, однак в заставу забезпечення виконання зобов'язань за кредитом можуть надаватися облігації, інвестиційні сертифікати, векселі та інші.

Отже, здійснивши дослідження методик бухгалтерського обліку операцій застави, ми дійшли висновку, що застава займає важливе місце у діяльності підприємств, які залучають кошти із зовнішніх джерел. Тому, і постає необхідність виявлення проблемних питань щодо їх бухгалтерського обліку та пошуку шляхів їх вирішення, що в сучасних умовах господарювання є досить актуальним. Дослідивши питання оцінки та облікового відображення операцій застави варто відмітити, що основні положення, які стосуються оцінки предмета застави містяться у ст. 582 Цивільного кодексу України. Відповідно до нього оцінка предмета застави здійснюється у випадках, встановлених договором або законом. В інших випадках оцінка предмета застави здійснюється за домовленістю позичальника та кредитора з врахуванням ринкових цін (справедливої вартості предмета застави) під час договірної роботи між ними.

Запропонований порядок облікового відображення операцій застави за заставою товарів в обороті або у переробці

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків	
		Дебет	Кредит
1	2	3	4
У заставидавця			
1	Відображено отримання інвалютного кредиту	312 Поточні рахунки в інвалюті	602 Короткострокові кредити банків в інвалюті
2	Відображено передоплату постачальнику	371 Розрахунки за виданими авансами	312 Поточні рахунки в інвалюті
3	Оприбутковано готову продукцію за виробничою собівартістю	26 Готова продукція (1ша партія)	23 Виробництво
4	Відображено на позабалансових рахунках готову продукцію як заставу	05.3.1.4 Застава готової продукції в обороті	-
5	Відображено експорт заставленої продукції	362 Розрахунки з іноземними покупцями	701 Дохід від реалізації готової продукції
6	Відображено податкове зобов'язання з ПДВ	701 Дохід від реалізації готової продукції	641 Розрахунки за податками
7	Відображено собівартість реалізованої продукції	901 Собівартість реалізованої готової продукції	26 Готова продукція
8	Списано реалізовану продукцію (предмет застави) з позабалансового обліку	-	05.3.1.4 Застава готової продукції в обороті
9	Оприбутковано другу партію продукції за виробничою собівартістю	26 Готова продукція (2га партія)	23 Виробництво
10	Позабалансовий облік вартості продукції як застави	05.3.1.4 Застава готової продукції в обороті	-
11	Нараховано відсотки за фінансовим кредитом*	951 Відсотки за кредит	684 Розрахунки за нарахованими %
12	Отримано від покупців оплату продукції	312 Поточні рахунки в інвалюті	632 Розрахунки з іноземними постачальниками
13	Погашено основну суму кредиту	602 Короткострокові кредити банків в інвалюті	312 Поточні рахунки в інвалюті
14	Припинено заставу товарів в обігу	-	05.3.1.4 Застава готової продукції в обороті
У заставодержателя			
1	Відображено видачу інвалютного кредиту	377.1.2 Розрахунки за кредитами під заставою товарів в обороті або у переробці	312 Поточні рахунки в інвалюті

Закінчення табл. 6

1	2	3	4
2	Відображено на позабалансових рахунках товари в обороті	06.31.4 Застава готової продукції в обороті	-
3	Списано реалізовані товари в обороті	-	06.31.4 Застава готової продукції в обороті
4	Відображено на позабалансових рахунках товари в обороті	06.31.4 Застава готової продукції в обороті	-
5	Нараховано відсотки за фінансовим кредитом*	373.1 Розрахунки за нарахованими % за наданими кредитами	684 Розрахунки за нарахованими %
6	Погашено основну суму кредиту	312 Поточні рахунки в інвалюті	377.1.2 Розрахунки за кредитами під заставою товарів в обороті або у переробці
7	Припинено заставу товарів в обігу	-	06.31.4 Застава готової продукції в обороті

Довідка: *господарські операції, які повторюються щомісячно та відбуваються протягом терміну дії кредитного договору

Таблиця 7

Запропонований порядок облікового відображення операцій застави за заставою цінних паперів

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків	
		Дебет	Кредит
1	2	3	4
У заставодавця			
1	Отримані матеріали від постачальника	201 Сировина й матеріали	631 Розрахунки з вітчизняними постачальниками
2	Відображено податковий кредит з ПДВ	641 Розрахунки за податками	631 Розрахунки з вітчизняними постачальниками
3	Передані акції у заставу постачальнику	377.1.2 Розрахунки за кредитами під заставою цінних паперів	352 Інші поточні фінансові інвестиції
4	Відображено забезпечення зобов'язань заставою акцій	05.4.1 Застава акцій	-
5	Нараховані відсотки за кредитом*	951 Відсотки за кредит	684 Розрахунки за нарахованими %
6	Відображені акції на момент їх реалізації заставодержателю	352 Інші поточні фінансові інвестиції	377.1.2 Розрахунки за кредитами під заставою цінних паперів
7	Відображено реалізацію акцій (передачу застави у власність заставодержателю)	377.1.2 Розрахунки за кредитами під заставою цінних паперів	741 Дохід від реалізації фінансових інвестицій

1	2	3	4
8	Списано балансову вартість акцій	971 Собівартість реалізованих фінансових інвестицій	352 Інші поточні фінансові інвестиції
9	Погашено заборгованість постачальнику за рахунок переданих йому акцій	631 Розрахунки з вітчизняними постачальниками	377.1.2 Розрахунки за кредитами під заставою цінних паперів
10	Відображено сплату відсотків постачальнику за рахунок переданих йому акцій	684 Розрахунки за нарахованими %	377.1.2 Розрахунки за кредитами під заставою цінних паперів
11	Списано заставу акцій із позабалансового обліку	-	05.4.1 Застава акцій
У заставодержателя			
1	Відображено реалізацію товару (матеріалів)	361 Розрахунки з вітчизняними покупцями	702 Дохід від реалізації товарів
2	Відображено податкове зобов'язання з ПДВ	702 Дохід від реалізації товарів	641 Розрахунки за податками
3	Списано балансову вартість товару	902 Собівартість реалізованих товарів	28 Товари
4	Відображені заставні права на акції	06.4.1 Застава акцій	-
5	Нараховані відсотки за комерційним кредитом	373.1 Розрахунки за нарахованими % за наданими кредитами	719 Інші доходи від операційної діяльності
6	Отримано предмет застави (акції) у власність від заставодавця	352 Інші поточні фінансові інвестиції	685.1 Розрахунки із заставодавцем
7	Списано основний борг по кредиту покупця товару (заставодавця) за рахунок отриманих від нього акцій	685.1 Розрахунки із заставодавцем	361 Розрахунки з вітчизняними покупцями
8	Списано суму відсотків за кредитом покупця товару (заставодавця) за рахунок отриманих від нього акцій	685.1 Розрахунки із заставодавцем	373.1 Розрахунки за нарахованими % за наданими кредитами
9	Списані заставні права на акції	-	06.4.1 Застава акцій

Довідка: *господарські операції, які повторюються щомісячно та відбуваються протягом терміну дії кредитного договору

Висновки та перспективи подальших досліджень. Запропоноване методичне забезпечення до бухгалтерського обліку операцій застави – іпотеки, застави цінних паперів, закладу, застави майнових прав, застави товарів в обороті та переробці – дозволяють сформувати комплексну методичку бухгалтерського обліку відповідних операцій як у засталодавця (суб'єкта господарювання), так і у засталодержателя (небанківської фінансово-кредитної установи – кредитна спілка, ломбард, інші). Удосконалені методичні положення бухгалтерського обліку операцій застави дозволять створити запитуване системою управління інформаційне забезпечення для цілей управління зобов'язаннями (дебіторською заборгованістю), забезпеченою заставою. Для засталодавця це дозволить посилити свої позиції на ринку за допомогою залучення кредитних коштів на розвиток бізнесу, а для кредитора отримати прибуток та мінімізувати свої ризики.

Перспективами подальших досліджень є розробка організаційно-методичних рекомендацій формування та представлення у бухгалтерській звітності інформації про операції застави за її видами для цілей управління, чому і сприятимуть запропоновані методичний підхід до оцінки предметів застави та комплексна методика облікового відображення операцій застави в цілому.

Список використаної літератури:

1. Закон України «Про заставу» № 2654-XII від 02.10.1992 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2654-12>.
2. Закон України «Про іпотечне кредитування, операції з консолідованим іпотечним боргом та іпотечні сертифікати» № 979-IV від 19.06.2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/979-15>.
3. Закон України «Про оцінку земель» № 1378-IV від 11.12.2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1378-15>.
4. Закон України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» № 2658-III від 12.07.2001 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2658-14?nreg=2658-14&find=1&text=%E7%E0%F1%F2%E0%E2&x=0&y=0#w11>.
5. *Лень В.С.* Бухгалтерський облік в Україні: основи та практика : навч. посібник / *В.С. Лень, В.В. Гливенко.* – К. : Центр навч. л-ри, 2004. – 576 с.
6. Оцінка предметів іпотеки і застави [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.swan.com.ua/uk/otsinka-predmetiv-ipoteki-i-zastavi>.
7. Податковий кодекс України № 2755-VI від 02.12.2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/page2>.
8. Постанова про затвердження Методики оцінки майна № 1891 від 10.12.2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1891-2003-p>.
9. *Савченко О.* Ломбардні операції: нюанси обліку / *О.Савченко* // *Баланс.* – 2011. – № 22 (1060). – С. 27–30.

References:

1. Zakon Ukrai'ny, *Pro zastavu* (1992), available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2654-12>
2. Zakon Ukrai'ny, *Pro ipotechne kredyтуvannja, operacii' z konsolidovanim ipotechnym borgom ta ipotechni sertyfikaty* (2003), available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/979-15>
3. Zakon Ukrai'ny, *Pro ocinku zemel'* (2003), available at: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1378-15>
4. Zakon Ukrai'ny, *Pro ocinku majna, majnovyh prav ta profesijnu ocinochnu dijal'nist' v Ukraїni* (2001), available at: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2658-14?nreg=2658-14&find=1&text=%E7%E0%F1%F2%E0%E2&x=0&y=0#w11>
5. Len', V.S., Glyvenko, V.V. (2004), *Buhgalters'kyj oblik v Ukraїni: osnovy ta praktyka: Navchal'nyj posibnyk*, Centr navchal'noi' literatury, Ky'yiv, 576 p.

6. *Ocinka predmetiv ipoteky i zastavy*, available at: <http://www.swan.com.ua/uk/otsinka-predmetiv-ipoteki-i-zastavi>
7. *Podatkovyj kodeks Ukrainy* (2010), available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/page2>
8. *Postanova pro zatverdzhennja Metodyky ocinky majna* (2003), available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1891-2003-p>
9. Savchenko, O. (2011), *Lombardni operacii: njuansy obliku*, Balans, № 22 (1060), P. 27–30.

ВИГІВСЬКА Ірина Миколаївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри обліку і аудиту Житомирського державного технологічного університету.

Наукові інтереси:

- проблеми організації та методики бухгалтерського обліку діяльності підприємств в умовах ризику;

- обліково-аналітичне забезпечення процесу управління господарськими ризиками.

ГРИЦАК Оксана Степанівна – кандидат економічних наук, асистент кафедри обліку і аудиту Львівського національного лісотехнічного університету.

Наукові інтереси:

- проблеми організації та методики обліку забезпечення виконання договірних зобов'язань, зокрема застави.

Стаття надійшла до редакції 15.09.2016.